

Maria Zamelska, Beata Kaczor

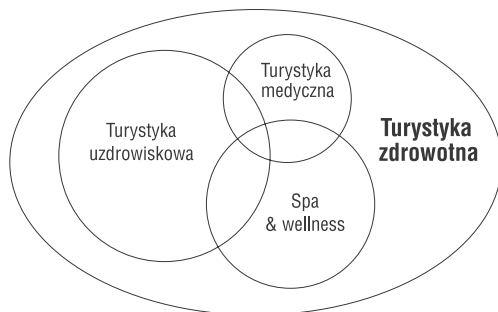
Akademia Wychowania Fizycznego w Poznaniu
Wydział Turystyki i Rekreacji

Turystyka zdrowotna jako nowa specjalność studiów na kierunku turystyka i rekreacja w opinii studentów

**(przykład Wielkopolskiej Wyższej Szkoły
Turystyki i Zarządzania w Poznaniu)**

Wprowadzenie

W literaturze przedmiotu można zaobserwować dyskusję dotyczącą pojęcia turystyki zdrowotnej, która jest pojmowana w różnoraki sposób. Wśród autorów nie ma pełnej zgodności, co do zakresu turystyki realizowanej na obszarach uzdrowiskowych. Reprezentują oni różne podejścia – zdrowotne, popytowe lub podażowe. Ze względu na realizowane funkcje lecznicze i turystyczne dyscyplina ta jest określana jako: turystyka zdrowotna, turystyka uzdrowiskowa, turystyka lecznicza, turystyka zdrowotna w uzdrowiskach, turystyka medyczna (por. Albaner, Grozea-Helmenstein 2002; Boruszcak 2010; Gaworecki 2007; Hadzik 2009; Hall 1992; Kurek 2008; Łazarek i Łazarek 2007; Łęcka 2003; Ponikowska 1999, 2001; Tabacchi 1997; Wolski 1970). Turystyka zdrowotna jest postrzegana poprzez pewne kryteria związane z miejscem, w którym się ją uprawia (miejscowością, gminą posiadającą status uzdrowiska), celem, przede wszystkim leczniczym, oraz specyfiką klienta (np. moda na leczenie z wykorzystaniem zabiegów *spa*, korzystanie z zabiegów kosmetycznych). Stosunkowo nowym podejściem jest wydzielenie turystyki *wellness*, która proponuje połączenie lecznictwa i profilaktyki w ujęciu kompleksowym jako oddziaływanie na ciało i ducha. Może odbywać się zarówno w miejscowości uzdrowiskowej, jak również w miejscu zamieszkania, co nie wymaga udziału w turystyce. Stosowane klasyfikacje nie są rozłączne i wyczerpujące. Proponowane obecnie na rynku turystycznym formy turystyki zdrowotnej mają podobny zasięg występowania i równocześnie wzajemnie się uzupełniają (ryc. 1).

Ryc. 1. Relacje pomiędzy głównymi formami turystyki zdrowotnej

Źródło: opracowanie własne.

niem się przeciętnej długości życia i postępującym starzeniem się społeczeństwa, uwarunkowania cywilizacyjne, uciążliwość życia w mieście, dywersyfikacja czasu pracy, stres osób szybko i intensywnie pracujących oraz wyższy poziom wykształcenia, zwiększająca się świadomość i potrzeba utrzymania dobrego stanu zdrowia, urody i samopoczucia wszystko to wymusza potrzebę poszukiwania miejsc i możliwości regeneracji. Turystyka zdrowotna stwarza możliwości zmniejszenia codziennego stresu, przemęczenia, wzmacnia odporność organizmu, pomaga w profilaktyce, rehabilitacji i leczeniu wielu chorób, pozwala jednocześnie osiągnąć równowagę psychiczną i sprawność fizyczną.

Rosnąca popularność, moda na dbanie o zdrowie i urodę stwarza potrzebę kształcenia specjalistów w zakresie turystyki zdrowotnej, którzy potrafiliby przygotować wysoce wyspecjalizowaną ofertę dostosowaną dla konkretnego klienta.

Turystyka zdrowotna w programach nauczania

Potrzebę wprowadzenia zagadnień, przedmiotów omawiających aspekty zdrowotne w turystyce dostrzeżono już w początkowym okresie funkcjonowania Wydziału Turystyki i Rekreacji w poznańskiej Akademii Wychowania Fizycznego. Turystyka zdrowotna (uzdrowskowa) pojawiła się jako przedmiot nauczania na uczelniach wyższych już w 80. latach XX w. Została zaproponowana jako przedmiot również w nowym programie na Wydziale Turystyki i Rekreacji (obowiązującym od 1980 r.), w ramach którego były realizowane treści dotyczące prozdrowotnych aspektów turystyki, specyfiki tej formy turystyki i przygotowania oferty uzdrowskowej według indywidualnego podejścia do klienta. W 90. latach, wraz z rosnącym zainteresowaniem studentów i zapotrzebowaniem na wykwalifikowane kadry, zaczęły pojawiać się nowe, „modne” specjalności z zakresu turystyki zdrowotnej, prezentujące nowatorskie podejście i treści realizowane na zajęciach. Indywidualizowanie oferty dostępnej w uzdrowskach przyczyniło się do spopularyzowania szeroko rozumianej specjalności turystyki zdrowotnej, uzupełnianej o nowe formy, takie jak turystyka *spa* i *wellness* oraz w dużo mniejszym zakresie – turystyka medyczna, na uczelniach państwowych i prywatnych, posiadających kierunek turystyka i rekreacja (ryc. 2). Problematyka

Podróżowanie w celach zdrowotnych, obok pielgrzymowania, stanowi jedną z najstarszych form ruchu turystycznego. Od niepamiętnych czasów ludzie podejmowali trudy wędrówki do miejsc, które słynęły z leczniczych, uzdrawiających właściwości tworzyw naturalnych, przede wszystkim klimatu lub wody.

Zdrowie jest współcześnie postrzegane jako największa wartość w życiu człowieka, o które należy dbać, wykorzystując w tym celu różne sposoby, gdyż wpływa ono istotnie na poprawę jakości życia, zarówno w sferze biologicznej, jak i społecznej.

Zmiany w strukturze demograficznej, związane przede wszystkim z wydłuże-

ta cieszyła się zainteresowaniem także na uczelniach ekonomicznych, np. prof. Z. Krasiński w latach 90. XX w., prowadził przez kilka lat seminarium magisterskie z zakresu problematyki uzdrowisk w ujęciu marketingowym w ówczesnej Akademii Ekonomicznej w Poznaniu. W Bydgoszczy prof. A. Kornak proponował studentom udział w seminarium, podejmując zagadnienia zarządzania w miejscowościach uzdrowiskowych.

Obecnie w ponad 25 uczelniach na kierunku turystyka i rekreacja prowadzona jest specjalność z zakresu turystyki zdrowotnej, nazywana: turystyka uzdrowiskowa, turystyka zdrowotna i odnowa biologiczna, promocja zdrowia w rekreacji, menadżer *spa* i *wellness*, turystyka uzdrowiskowa, *spa*

i *wellness*, turystyka i rekreacja zdrowotna (tab. 1). Taką specjalność mogą wybrać studenci również na wydziałach lub kierunkach fizjoterapii, turystyki promocji zdrowia czy kultury fizycznej i ochrony zdrowia. Aspekt zdrowotny zawierają także dwie specjalności realizowane na uniwersytetach. Na Uniwersytecie Szczecińskim można wybrać specjalność: zdrowotne podstawy turystyki i rekreacji – w ramach kierunku międzywydziałowego turystyka i rekreacja, która łączy wiedzę z zakresu zdrowia z umiejętnością zarządzania obiektami leczniczymi i ośrodkami odnowy biologicznej. Z kolei na Uniwersytecie Marii Curie-Skłodowskiej w Lublinie wprowadzono specjalność: rekreacja ruchowa i zdrowotna, która łączy podejście zdrowotne z rekreacją ruchową. W kilku szkołach wyższych (Sucha Beskidzka, Gdańsk, Sopot, Wałbrzych) specjalność ta ma charakter menadżerski, gdzie szczególnie nacisk kładzie się na zarządzanie i prowadzenie obiektów *spa* i *wellness*. Podejście bardziej ukierunkowane medycznie, związane z odnową biologiczną, fizjoterapią reprezentowane jest przez Gnieźnieńską Wyższą Szkołę Humanistyczno-Menadżerską, Wyższą Szkołę Zarządzania i Przedsiębiorczości w Łomży, Wyższą Szkołę Gospodarki w Bydgoszczy, Wyższą Szkołę Edukacji i Terapii w Szczecinie i Górnośląską Wyższą Szkołę Handlową w Katowicach. Z analizy tab. 1 wynika, że specjalność turystyka zdrowotna realizowana w uczelniach ma charakter wieloaspektowy. Obok podejścia tradycyjnego proponuje się bardziej nowoczesne, z uwzględnieniem *spa* i *wellness*, akcentów medycznych lub ekonomicznych. Tak zróżnicowane kształcenie na specjalności turystyka zdrowotna wymaga od uczelni wyższych przygotowania odmiennej oferty programowej ukazującej specyfikę danej uczeni.

Ryc. 2. Główne formy turystyki i rekreacji, zawierające aspekty zdrowotne

Źródło: opracowanie własne.

Tab. 1. Uczelnie wyższe prowadzące studia z zakresu turystyki zdrowotnej

Lp.	Nazwa uczelni i jednostki prowadząca kierunek	Nazwa prowadzonej specjalności w ramach kierunku turystyka i rekreacja	
		Studia licencjackie	Studia magisterskie
1.	Uniwersytet Szczeciński w Szczecinie, Wydział Kultury Fizycznej i Promocji Zdrowia Wydział Zarządzania i Ekonomiki Usług	-	Zdrowotne podstawy turystyki i rekreacji
2.	Uniwersytet Marii Curie-Skłodowskiej w Lublinie, Wydział Biologii i Nauk o Ziemi	-	Rekreacja ruchowa i zdrowotna
3.	Akademia Wychowania Fizycznego we Wrocławiu, Wydział Wychowania Fizycznego	-	Promocja zdrowia w rekreacji
4.	Akademia Wychowania Fizycznego w Gdańsku, Wydział Turystyki i Rekreacji	Rekreacja ruchowa (specjalizacja <i>wellness</i> i <i>spa</i>)	Rekreacja ruchowa (specjalizacja <i>wellness</i> i <i>spa</i>)
5.	Państwowa Wyższa Szkoła Zawodowa im. A. Silesiusa w Wałbrzychu, Instytut Turystyki i Rekreacji	Turystyka uzdrowiskowa	-
6.	Państwowa Wyższa Szkoła im. Jana Pawła II w Białej Podlaskiej, Instytut Turystyki i Rekreacji	Turystyka i rekreacja zdrowotna	-
7.	Państwowa Wyższa Szkoła Zawodowa w Koninie, Wydział Kultury Fizycznej i Ochrony Zdrowia	Turystyka uzdrowiskowa	-
8.	Górnośląska Wyższa Szkoła Handlowa w Katowicach, Wydział Turystyki i Promocji Zdrowia	Turystyka zdrowotna i agroturystyka	Turystyka zdrowotna i agroturystyka, Turystyka uzdrowiskowa i odnowa biologiczna
9.	Wyższa Szkoła Społeczno-Przyrodnicza im W. Pola w Lublinie	Turystyka zdrowotna	Turystyka zdrowotna
10.	Wyższa Szkoła Informatyki i Zarządzania w Rzeszowie	Turystyka zdrowotna	Rekreacja i turystyka zdrowotna
11.	Wielkopolska Wyższa Szkoła Turystyki i Zarządzania w Poznaniu	-	Turystyka uzdrowiskowa, <i>spa</i> i <i>wellness</i>
12.	Gnieźnieńska Wyższa Szkoła Humanistyczno-Menedżerska	Turystyka zdrowotna z rekreacją ruchową, odnową biologiczną, elementami <i>spa</i> oraz fizjoterapii	-
13.	Europejska Szkoła Wyższa w Sopocie	Hotelarstwo, <i>wellness</i> i <i>spa</i>	Organizacja i zarządzanie centrami <i>wellness</i> i <i>spa</i> (studia podyplomowe)
14.	Wyższa Szkoła Turystyki i Ekologii w Suchoj Beskidzkiej	Menedżer <i>spa</i> i <i>wellness</i>	-
15.	Wyższa Szkoła Zarządzania „Edukacja” we Wrocławiu	<i>Wellness</i> i <i>spa</i>	-
16.	Wyższa Szkoła Zarządzania i Przedsiębiorczości im. B. Jańskiego w Łomży	Turystyka uzdrowiskowa i odnowa biologiczna	-
17.	Wyższa Szkoła Bankowa w Toruniu	Turystyka uzdrowiskowa, <i>spa</i> i <i>wellness</i>	-
18.	Wyższa Szkoła Edukacji i Terapii w Szczecinie	Turystyka medyczna (zdrowotna) Turystyka uzdrowiskowa	-
19.	Wyższa Szkoła Bankowa w Poznaniu, Wydział Zamiejscowy w Chorzowie	Turystyka uzdrowiskowa, <i>spa</i> i <i>wellness</i>	-
20.	Wyższa Szkoła Handlowa we Wrocławiu	Turystyka uzdrowiskowa, <i>spa</i> i <i>wellness</i>	-
21.	Wyższa Szkoła Zawodowa „Kadry dla Europy” w Poznaniu	Turystyka zdrowotna (<i>wellness</i> , uzdrowiskowa i zdrowotna)	-

22.	Małopolska Wyższa Szkoła Ekonomiczna w Tarnowie	Turystyka i rekreacja zdrowotna	-
23.	Krakowska Wyższa Szkoła Promocji Zdrowia w Krakowie	Turystyka zdrowotna	-
24.	Wyższa Szkoła Bankowa w Gdańsku	Turystyka uzdrowiskowa, <i>spa</i> i <i>wellness</i>	-
25.	Wyższa Szkoła Turystyki i Hotelarstwa w Gdańsku, Wydział Turystyki, Rekreacji i Ochrony Zdrowia	Turystyka uzdrowiskowa, <i>spa</i> i <i>wellness</i>	Turystyka zdrowotna, menadżer kosmetologii i <i>spa</i>
26.	Wyższa Szkoła Gospodarki w Bydgoszczy (*)	Odnowa biologiczna i <i>wellness</i> , Turystyka zdrowotna	Turystyka zdrowotna i odnowa biologiczna

(*) specjalności realizowane w ramach kierunku fizjoterapia

Źródło: opracowanie na podstawie: www.studiamagisterskie.info

Wyniki badań sondażowych

W związku z rosnącym zainteresowaniem nowymi specjalnościami wśród studentów kierunku turystyka i rekreacja pojawia się wiele pytań dotyczących:

- potrzeb kształcenia w zakresie turystyki zdrowotnej,
- oferty kształcenia w zakresie specjalności turystyki zdrowotnej,
- atrakcyjności programu kształcenia w zakresie turystyki zdrowotnej.

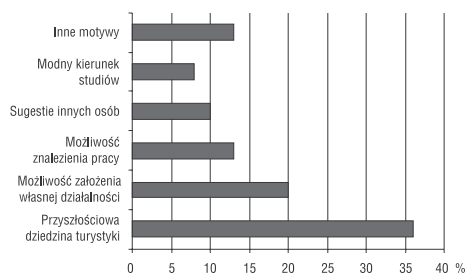
Celem artykułu jest poznanie opinii i oczekiwań studentów dotyczących studiów na specjalności turystyka zdrowotna, zakresu realizowanego materiału oraz motywów wyboru właśnie takiej specjalności.

Badania przeprowadzono w maju 2012 r. wśród studentów specjalności turystyka uzdrowiskowa, *spa* i *wellness* w Wielkopolskiej Wyższej Szkole Turystyki i Zarządzania w Poznaniu. W badaniach uczestniczyli wszyscy studenci (34 osoby) pierwszego roku studiów magisterskich. Do dalszej analizy zostało zakwalifikowanych 30 prawidłowo wypełnionych kwestionariuszy ankiety.

Specjalność turystyka uzdrowiskowa, *spa* i *wellness* realizują przede wszystkim studentki (70 %), w wieku 23–24 lata. Większość pochodzi z województwa wielkopolskiego, jedynie siedem osób mieszka na stałe w województwie lubuskim lub zachodniopomorskim. Specjalność ta przyciągnęła absolwentów szkół zawodowych, zarówno państwowych, jak i prywatnych z: Poznania, Konina, Leszna, Szczecina, Legnicy, Sulechowa, o profilu przede wszystkim turystycznym, ale także ekonomicznym, pedagogiczno-administracyjnym, kosmetycznym oraz językowym. Połowa badanych osób pracuje już zawodowo, jednak jedynie dwie osoby wykonują pracę związaną z turystyką.

Studenci, wybierając tę specjalność, częściej kierowali się przekonaniem, że może ona stanowić przyszłościowy kierunek rozwoju turystyki w Polsce (więcej niż co trzeci) oraz daje możliwość założenia własnej działalności i prowadzenia biznesu w tej dziedzinie (co piąty). Znacznie rzadziej motywem podjęcia edukacji w tym kierunku była łatwość znalezienia atrakcyjnej pracy w przyszłości (co dziesiąty) – ryc. 3. Przypadek w wyborze specjalności został przez badanych studentów całkowicie wykluczony.

Dokonując wyboru studiów magisterskich, studenci analizowali dostępną ofertę edukacyjną. W zdecydowanej większości wskazali oni, że nie znali wcześniej innych szkół, które proponowałyby podobną specjalność. Zaledwie co trzecia z badanych osób po prawie roku

Ryc. 3. Motywy wyboru specjalności studiów przez badanych studentów (w %)

Źródło: badania własne.

leczenie uzdrowiskowe (prawie co drugi respondent), podstawy fizjoterapii (43% respondentów) oraz trening zdrowotny (11% respondentów). Na liście przedmiotów niepotrzebnych lub nietrafionych znalazły się przedmioty poza specjalnościowe związane z kierunkiem turystyka i rekreacja, takie jak: kartografia, metodologia, polityka w turystyce, regiony turystyczne czy historia kultury i sztuki. Są one istotne w wykształceniu turystycznym, dla dalszej pracy w turystyce i rekreacji, jak również w obiektach lub miejscowościach uzdrowiskowych. Zawierają one szeroki zakres materiału koniecznego do opanowania na zaliczenie, dlatego też mogą być postrzegane jako trudne, a nawet niepotrzebne. Można stąd wnioskować, że badani studenci na studiach magisterskich skupiają się na przedmiotach związanych ze specjalnością, nie widzą zaś potrzeby dalszego kształcenia kierunkowego.

Prawie wszyscy zapytani studenci uważają, że w ich programie zajęć zdecydowanie najbardziej brakuje zajęć praktycznych, jakich oczekiwali, decydując się na tę właśnie specjalność. Respondenci chcieliby mieć możliwość praktycznego uczenia się różnych technik

Ryc. 4. Przyczyny niezadowolenia z dokonanego wyboru specjalności w opinii studentów (w %)

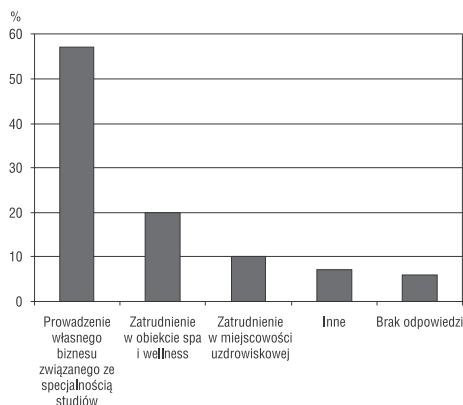
Źródło: badania własne.

masażu, ćwiczeń odpowiednich dla specyficznych grup klientów, zabiegów kosmetycznych poprawiających urodę, sposobów i możliwości założenia i zarządzania ośrodkami *spa*. Łączy się to bezpośrednio z wizją przyszłej pracy absolwentów specjalności, która wiąże się z zatrudnieniem w obiektach *spa* i *wellness* (57% ankietowanych) na terenie Polski lub rozpoczęcia własnej działalności w tym zakresie (co piąty respondent) (ryc. 5).

Zapewnienie odpowiedniego poziomu praktyki wydaje się być potrzebne zwłaszcza w zderzeniu z brakiem jakiegokolwiek doświadczenia lub choćby kontaktu studentów z ośrodkami oferującymi zabiegi *spa* i *wellness* (63% badanych). Nie posiadają oni wiedzy o specyfice funkcjonowania takich ośrodków oraz oczekiwaniach i wymaganiach ich klientów. Niepokojący jest fakt, że pomimo braku kontaktu z ośrodkami,

dwie trzecie respondentów nie zamierza odbyć takiej praktyki w czasie wakacji. Zaledwie co trzeci student chce poświęcić swój wolny czas na zdobycie doświadczenia – większość chciałaby je zdobyć w trakcie roku akademickiego w ramach zajęć. Wymagałoby to jednak wydłużenia procesu kształcenia o dłuższą praktykę (o 3–6 miesięcy).

Studenci poddani badaniu mieli również możliwość subiektywnie ocenić stan swojej wiedzy (w skali 1–5, przy czym 1 – niedostateczny, 5 – bardzo dobry), zdobytej w trakcie pierwszego roku studiów magisterskich w zakresie turystyki zdrowotnej w określonych kategoriach (tab. 2). Na uwagę zasługuje fakt, że studenci stosunkowo częściej ocenili stan zdobytej przez siebie wiedzy na poziomie bardzo niskim lub niskim. Względnie najniżej studenci ocenili swoją wiedzę na temat działalności ośrodków *spa* i *wellness* na terenie Europy (średnia z ocen 1,68) i świata (średnia z ocen 1,68), a także na temat organizacji i prowadzenia własnej działalności gospodarczej w obszarze *spa* i *wellness* (średnia z ocen 1,68). Wskazuje to na potrzebę wprowadzenia do przedmiotów kierunkowych tej tematyki. Relatywnie najlepiej studenci ocenili znajomość aspektów prawnych w zakresie działalności leczniczej i uzdrowiskowej (średnia z ocen 3,0) oraz znajomość różnych form turystyki zdrowotnej (średnia z ocen 2,96). Ponad połowa studentów (57%) nie zna ośrodków *spa* i *wellness* w Europie i na świecie, ani nie wie, w jaki sposób organizować i prowadzić własną działalność gospodarczą w tym zakresie. Blisko połowa studentów (44%) wskazała, że nie potrafiłaby przygotować oferty w ramach zabiegów *spa* i *wellness*. Niepokojący jest fakt, że czterech na dziesięciu studentów twierdzi, że jego wiedza na temat czynników warunkujących rozwój turystyki zdrowotnej jest mierna. Pociuszające może być to, że ponad połowa respondentów dobrze lub bardzo dobrze (54%) oceniła swoją znajomość w zakresie różnych form turystyki zdrowotnej, a także aktów prawnych, dotyczących lecznictwa uzdrowiskowego oraz ochrony obszarów uzdrowiskowych (46%).

Ryc. 5. Opinie studentów na temat preferowanego miejsca zatrudnienia po ukończeniu studiów (w %)

Źródło: badania własne.

Tab. 2. Subiektywna ocena poziomu wiedzy w zakresie zagadnień specjalnościowych dotyczących turystyki uzdrowiskowej, *spa* i *wellness* (w opinii respondentów)

Zagadnienia specjalnościowe	% odpowiedzi (skala 1–5 pkt)					Średnia ocena
	1	2	3	4	5	
Czynniki rozwoju turystyki <i>spa</i> i <i>wellness</i>	24,14	41,38	27,58	3,45	3,45	2,20
Formy turystyki zdrowotnej	3,57	17,86	25,0	35,71	17,86	2,96
Ośrodki <i>spa</i> i <i>wellness</i> w Polsce	37,05	25,92	22,22	11,11	3,7	2,18
Ośrodki <i>spa</i> i <i>wellness</i> w Europie	57,14	17,86	25,0	-	-	1,68
Ośrodki <i>spa</i> i <i>wellness</i> na świecie	57,14	17,86	25,0	-	-	1,68
Podstawy prawne	17,85	14,29	21,43	42,87	3,56	3,00
Przygotowanie oferty w zakresie <i>spa</i> i <i>wellness</i>	44,44	25,93	18,52	11,11	-	1,96
Prowadzenia własnej działalności w zakresie <i>spa</i> i <i>wellness</i>	57,14	21,43	17,86	3,57	-	1,68

Źródło: badania własne.

Wnioski

Rozwój cywilizacji, starzenie się społeczeństwa, intensywny tryb życia i wciąż rosnąca świadomość społeczeństwa w zakresie potrzeby zdrowego stylu życia stwarza duże perspektywy turystyce zdrowotnej. Obecnie nie ma pewności, w jakim kierunku będą się przekształcać miejscowości uzdrowiskowe, szczególnie z powodu nieuregulowanych przepisów prawnych (zwłaszcza w zakresie prywatyzacji) oraz do jakich klientów (emerytów, bogatych biznesmenów, osób młodych z dziećmi itp.) będą one stanowić miejsce wypoczynku, leczenia, odnowy sił fizycznych i psychicznych. Równocześnie wzrasta zapotrzebowanie na wykształconą kadrę, co wpływa na tworzenie w tym zakresie specjalności na uczelniach wyższych, które przyciągają studentów zainteresowanych przyszłą pracą w tym sektorze turystyki. Oferta edukacyjna na obu poziomach studiowania jest obecnie stosunkowo bogata (prawie 30 uczelni prowadzi specjalności związane z turystyką zdrowotną). Zróżnicowanie oferty kształcenia na specjalności w zakresie turystyki zdrowotnej przez wiele uczelni należy uznać za pozytywne, ponieważ umożliwia to wyspecjalizowanie się absolwentów na rynku pracy w aspekcie ekonomicznym, prawnym, medycznym, rehabilitacyjnych czy turystycznym. Wymaga to przygotowania na poszczególnych uczelniach różnych programów kształcenia, specyficznych dla profilu danej uczelni.

Studenci II stopnia Wyższej Szkoły Hotelarstwa i Zarządzania w Poznaniu, po roku nauki na specjalności turystyka uzdrowiskowa, *spa* i *wellness* ocenili własną wiedzę, umiejętności i kompetencje w zakresie problematyki studiów, uznając, że nie są one zadowalające. Dlatego też wydaje się słuszne, aby studenci, podejmując studia magisterskie na tej specjalności, wcześniej odbyli staż w uzdrowiskach, obiektach *spa* i *wellness* itp. w celu zdobycia praktycznych umiejętności w tym zakresie.

Przedstawione wyniki badań sondażowych wskazują przede wszystkim na brak zajęć i wiedzy praktycznej, potrzebnej do podjęcia pracy w tym sektorze turystyki. Jeśli zakres wiedzy uzyskanej na studiach zaspokaja potrzeby studiujących, to jednak jest widoczny brak umiejętności wykorzystania teorii w praktyce oraz odpowiednich kompetencji. W tej sytuacji lepsze wydaje się ulokowanie tej specjalności na studiach licencyjnych.

Literatura

- Albaner J., Grozea-Helmenstein D., 2002, *Bestandsaufnahme der Entwicklungspotenziale im Gesundheitstourismus*, Bundesministerium für Wirtschaft und Arbeit, Wien.
- Boruszczak M. (red.), 2009, *Turystyka uzdrowiskowa. Stan i perspektywy*, Wyższa Szkoła Turystyki i Hotelarstwa, Gdańsk.
- Boruszczak M. (red.), 2010, *Turystyka zdrowotna*, Wyższa Szkoła Turystyki i Hotelarstwa, Gdańsk.
- Gaworecki W.W., 2007, *Turystyka*, PWE, Warszawa.
- Hadzik A., 2009, *Turystyka zdrowotna uzdrowisk*, AWF w Katowicach, Katowice.
- Hall C.M., 1992, *Review. Adventure, Health and Sports Tourism* [w:] B. Weiler, C.M. Hall, (red.), *Special Interest Tourism*, Belhaven Press, London, 141–58.
- Kurek W. (red.), 2008, *Turystyka*, Wyd. Nauk. PWN, Warszawa.
- Lewandowska A., 2007, *Turystyka uzdrowiskowa. Materiały do studiowania*, Uniwersytet Szczeciński, Szczecin.
- Łazarek M., Łazarek R., 2007, *Uzdrowiska w Polsce. Teraźniejszość i rys historyczny*, Wyd. Akademickie Wyższej Szkoły Społeczno-Przyrodniczej im. Wincentego Pola, Lublin.
- Łęcka I., 2003, *Nowe (?) trendy w turystyce zdrowotnej*, Prace i Studia Geograficzne, Uniwersytet Warszawski, 32, 173–190.
- Ponikowska I., 1999, *Medycyna uzdrowiskowa – istota, rola i kierunki działania* [w:] *Uzdrowiska polskie – informator*, Izba Gospodarcza Uzdrowiska Polskie, Warszawa.
- Ponikowska I., 2001, *Kompendium balneologii (Rekomendacje Krajowego Konsultanta)* Toruń.
- Tabacchi M.H., 1997, *The Efficacies and Cost-Effectiveness of Complementary Medical Concepts Most Commonly Used in Spa Settings*, International Spa and Fitness Association, Lexington, KY, part 2.
- Wolski J., 1970, *Turystyka zdrowotna a uzdrowiska europejskich krajów socjalistycznych*, Problemy Uzdrowiskowe, 5.
- Wolski J., 1978, *Wypoczynek i turystyka w uzdrowiskach*, AWF w Poznaniu, Poznań.

